

גליון באר הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ראה

מכון
באר
האמונה

בס"ד

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימייל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדוי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש
באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אדיש
דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית
Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית
Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית
Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית
Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית
Колодезь Торы
info@kolodetzlory.com



מכון
ארה"ב: Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
© 2025 כל הזכויות שמורות להמכון

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת ראה

אמונה

תן לו משלו - נתינת צדקה מתוך האמונה שאין הממון שלו..... ד
כמתנת ידו, כברכת ה' אלוקיך - כל אשר לו ברכת שמים היא..... ז

עבודת ה'

לעשות רצונו - לעבוד את הקב"ה ולא את עצמו..... יא

מצות צדקה

כי ברך יברכך ה' - שפע גשמי ורוחני הנשפע ע"י הצדקה..... יד
אנכי מצוך לאמור - מצוות הצדקה באמרי פיו ולהרגיש את הרגשותיו..... יז

אלול

ראה אנכי נותן לפניכם היום דא יומא דדינא - חודש אלול כהכנה לקראת ראש השנה כא
תחילה וראש - שבת מברכין אלול..... כה
מחר חודש - מעלת וגדולת יום ראש חודש אלול..... כז

ספח"ק בת עין

הנה שמעתי מאבי וללה"ה פירוש על 'ראה אנכי', היינו בשביל דבור 'אנכי' ששמעו מפי הגבורה, יהא הקיבול שכר בעולם הזה, היינו 'היום', ע"כ מאבי זלה"ה. אמנם צריך להבין, מאי מעליזתא בקיבול שכר בעולם הזה על דבור אנכי, הלא מה טוב לקבל השכר בעולם הבא - עולם הקיים, ולא בעולם העובר. רק הענין הוא שצריכים דעה מיושבת לעבודת הבורא ב"ה, וצריך עכ"פ איזה קיבול שכר בעולם הזה כדי שיהיה לו דעה מיושבת לעבודת הבורא ב"ה.

וע"ז רמזו חז"ל באמרם 'עשר בשביל שתתעשר', שלכאורה הוא פלא לעשר על מנת לקבל פרס, רק שזהו רשאי, שירצה האדם לקבל פרס שיתעשר בכדי שיהיה לו ריוח והרחבת הלב לעבודת הבורא ב"ה, ובמדרש איתא עשר בשביל שלא תתחסר, היינו שלא יחסר לו הפרנסה ואז לא יוכל לעבוד את הבורא יתב"ש ח"ו. ונוסח אחר - בשביל שתתחסר, היינו שיהיה לבו פנוי שיבין בעצמו חסרונו ושפלותו.

וזהו שנאמר 'ראה אנכי' לשון יחיד, פירוש שהקב"ה מזהיר לכל יחיד, ראה שתזהר בבחינת אנכי, היינו שלא תסיח דעתך מדבור אנכי ה' אלוקיך, שיהיה תמיד עליך עול מלכות שמים, ובזה יהיה לו בחינת אנכי עפר ואפר, בחינת אנכי תולעת ולא איש שהוא בחינת ענוה, ועל ידי בחינת ענוה תמשיך על העולם 'היום' ברכה, על העולם הזה דווקא, 'אשר תשמעו' היינו כדי שתוכל לשמוע ולא נאמר א"ם לשון תנאי, כי על ידי בחינת אנכי בחינת שפלות הנ"ל בוודאי תוכל לשמוע את כל המצות בלב ודעה מיושבת.

(בת עין, פרשת דאה בדיבור הראשון)

פרשת ראה

המפרשים בביאור דברי הגמ', כי מה שייכות יש בין מי שמעלים עיניו מן הצדקה לעובד ע"ז. ונאמרו בזה כמה וכמה ביאורים, אשר כולם עולים בקנה אחד שיסוד מצוות צדקה הוא לחזק האמונה בהש"ת, וכדלהלן.

ובך ביאר ב'תורת חיים' (שם) בזה"ל, לפי שהצדקה הוא קבלת עול מלכות שמים, וכן כל ההפרשות שחייב האדם להפריש מנכסיו, כגון לקט שכחה ופאה ביכורים תרומות ומעשרות שמיטות ויובלות, טעם כולן הוא כדי שידע האדם ויעלה על לבו כי לה' הארץ ומלואה, וכל מה שיש לו אינו שלו, ויקבל עליז

תן לו משלו - נתינת צדקה מתוך האמונה שאין הממון שלו

בפרשתן (טו ד-י), 'כי יהיה בך אביון מאחד אחיד וכו' לא תאמין את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיד האביון, כי פתח תפתח את ירך לו וגו', השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתן לו'. איתא בגמ' (ב"ב י.) 'רבי יהושע בן קרחה אומר, כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודה כוכבים, כתיב הכא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, וכתיב התם (בפרשתן יג יד) 'יצאו אנשים בני בליעל, מה להלן עבודה כוכבים אף כאן עבודה כוכבים'. וכבר התקשו

א. ובזה כתב הרה"ק ה'באר משה' מאו"רוב זי"ע (בפרשתן) לרמז במנהג ישראל לתת צדקה בעת אמירת 'ואתה מושל בכל' (ב'ויברך דוד'), וכמובא כבר במג"א (סי' נא סק"ז), כי אכן הא בהא תליא, כאשר מתחזק האדם באמונתו ש'אתה מושל בכל' ממילא הוא נותן צדקה, שהרי אין זה מ'שלו' אלא אתה מושל בכל... ומאידך גיסא, נתינת הצדקה היא חיזוק האמונה 'למעשה', ומחזקת את אמירתו שאתה מושל בכל... ב. סיפר מקורבו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע הרב אליהו ליווערט זצ"ל, על אחד מידידיו שהיה גביר אדיר, ורכושו הרב היה פרוס במקומות רבים ביותר, ובכמה מיני נכסים, חלק בנכסי דלא ניידי, וחלק אחר בבארות נפט וכיו"ב. ביום מן הימים פנה העשיר אל רבי אליהו ואמר לו, אין הקב"ה יכול לרושש אותי לגמרי מכל נכסי, שהרי הם פזורים במקומות שונים, וגם חלוקים בכמה סוגי עסקים, אם ירד ערך

עול מלכות שמים, וכל מי שאינו עושה כן ואומר בלבו כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה הרי הוא פורק עול, לכך כתיב גביה פן יהיה דבר עם לבבך בליעל פירוש בלי עול, לכך הוי כעובד כוכבים שכל העובד עבודת כוכבים הוא פורק עול. עכ"ל. וכעין זה ביאר הגה"ק רבי יעקב מליסא זי"ע (בעל ה'נתיבות המשפט' וה'חוות דעת' בספרו נחלת יעקב על אנדרת הש"ס), וז"ל, נראה המעם, דאילו היה מאמין שהכל בא מהקב"ה ודאי שהיה נותן, ועל כרחק שחישב כוחי ועוצם ידי עשה את כל החיל הזה, ולכך חשיב כאילו עובד ע"ז.

שוויות הבתים עדיין ישווה הנפט להון אדיר וכו', רבי אליהו הזהירו שיזהר וישמר מלומר כך, כי 'גלגל החוזר בעולם', והגביר היה מלגלג עליו בגאוותו.

ויהי היום, תחת בעלותו של הגביר היה גם גשר מעל הנהר שהעוברים בו היו משלמים מכס על ההשתמשות בגשר, ומזה היה מוסיף הון מיום ליום יותר ויותר, אמנם בגשר זה לא יכלו לעבור בפעם אחת יותר מכמה עגלות מועטות, פעם עבר שם צבאו של הצאר הרשע ניקולאי ימ"ש, הללו לא נזהרו כראוי ועברו עליו המונים בבת אחת, וממילא נפל הגשר לתוככי המים וגם רבים מחיילי הצאר נפלו לנהר וטבעו למוות. היהודי העשיר ידע שמיד יבואו שליחי הצאר ויעלוהו על מוקדה, נכנס בחטף אל ביתו ומילא שק גדול ברבבות שטרות של ממון, וברח על נפשו אל מחוץ לגבולות רוסיה, בהתרחקו כדי 'שיעור בריחה' מהגבול והרגיש שסר ממנו סכנת המוות, פתח את שקו לספור את מעותיו, ומה מאוד נחרד למצוא בשק דפים שונים במקום שטרות הכסף, כי מרוב בהילותו לברוח לא שם על לב מה הם השטרות שהוא מכניס בשקו... משפגש הגביר את רבי אליהו, סיפר לו את כל המעשה, וסיים כשדמעתו על לחיו, כמה צדקו דבריכם, הייתי צריך לזכור בעת עשירותי שכל אשר לי הוא רק מאתו יתברך, ותמיד נצרך אנכי לחסדיו - שישפיע עלי כל טובו בחן בחסד וברחמים. כיו"ב אמרו, מעשה בעשיר גדול בעל נכסים ועסקים המפוזרים בכל רחבי תבל, שאף הוא ב'חכמתו' שאל כיצד יכול הקב"ה לקחת ממני בבת אחת את כל רכושי, ענו לאותו כסיל כאיוולתו, אין להקב"ה צורך לקחת את כל הנכסים ממך, הוא יכול לקחת 'אותך' מכל הנכסים...

ג. וכמו שפירש הרה"ק ה'נועם אליעזר' מסקולען זי"ע בלשון הכתוב (בראשית טו ו) 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה', שעל ידי שהאמין בה' היה מופלג במידת החסד ובנתינת הצדקה.

ובדרך זה פירש הרה"ק ה'קדושת ציון' מבאבוב זי"ע מה דאיתא במה שאמר לבן לאליעזר עבד אברהם 'למה תעמוד בחוץ ואנכי פיניתי הבית ומקום לגמלים' (בראשית כד לא), ופירש רש"י 'פניתי הבית - מעבודת אלילים', שרק לאחר שמסלק ומפנה

באר הפרשה - פרשת ראה

עפ"י ביאר הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע מעם הרבר שנאמר כאן ולא ירע לבבך בתתך לו, ולא מצינו כן בשאר מצוות התורה שתבוא אזהרה מיוחדת לקיים את המצווה בשמחה, אלא, כי כל תכלית מצוות נתינת הצדקה הוא להשריש בלבו ש'לה' הארץ ומלואה' וממונו של אדם אינו שלו, וכדאיתא במשנה (אבות ג ז) 'רבי אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו, וכן הוא אומר (ד"ה א' כט יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך', והנותן צדקה ברוע לב בהרגשת עצב על שנגרע מממונו נמצא ש'עיקר חסר מן הספר'... שהרי אין הקב"ה צריך שתתרום לעני, אלא שתאמין שאינך נותן משלך אלא מ'שלו',

ועל כן הזהיר כאן הכתוב ביותר לתת בשמחה (במי שמחלק צדקה על חשבון אחרים...). באופן אחר ביאר הגה"ק רבי אלחנן וואסערמאן זי"ע ה"ד (קובץ שיעורים שם אות נא), כי שורש עבודת האלילים הוא משום שסבור שיש כח בע"ז להרע או להיטיב (ח"ו), וכיוצא בדבר ייאמר כלפי מי שמעלים עיניו מן הצדקה, שהלא סיבת הדבר שאינו נותן היא משום 'שסבור שיש כח בממונו להיטיב לו, וחסרון הממון ירע לו, והבוטח בממונו או בכח אחר זולת הקב"ה הרי הוא בעיבוד ע"ז רח"ל.

עוד ביאר, כי מיסודות האמונה הטהורה היא להאמין שכל מזונותיו של אדם

מעצמו מחשבות כפירה וע"ז שהכסף הוא שלו ומכח מעשיו אז יש מקום לגמלים - לגמילות חסדים לאחרים.

ד. ולא עוד, אלא שהשמחה בנתינת הצדקה היא חלק מעצם (וגדר) קיום המצווה, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"י מהל' מתנות עניים ה"ד) 'נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה'. וראה עד היכן הדברים מגיעים, כמו שכתב הרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע (פנחס ד"ה בני גד) בשם הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימינוב זי"ע 'שראה בספר קדמון' לבאר הטעם שאין מברכים ברכת המצוות קודם נתינת צדקה כדרך שמברכים בשאר מצוות, 'מפני שצריך ליתן בשמחה, והמון עם רובא דרובא אינם נותנים בשמחה, על כן אין מברכין על הצדקה'.

ה. ביסוד הדברים ביאר הרה"ק ה'באר משה' זי"ע את דברי הרמב"ם הנודעים (פירוש המשניות אבות פ"ג מט"ו) לפרש מה שנאמר שם 'הכל לפי רוב המעשה', כי הנותן מאה דינרים במאה פעמים (דינר אחד בכל פעם) יגדל שכרו יותר ממי שנותן מאה דינרים בפעם אחת, והיינו טעמא, כי זה שנתן מאה פעמים - השריש בקרבו מאה פעמים את האמונה שכל העולם כולו הוא של הקב"ה בלבד, משא"כ מי שנתן בפעם אחת הרי חיוק בעצמו את האמונה רק פעם אחת בלבד... ואינו דומה המחזק את האמונה מאה פעמים למי שעשה כן רק פעם אחת...

ושבחה' להודות ולהלל את 'ידו' של שמעון, כי אין לו להודות אלא לשמעון עצמו, כי הוא יודע אל נכון שלא ה'יד נתנה לו את המעות, אלא 'בעל ה'יד' - חברו שמעון הוא נתן לו את המתנה. כיו"ב, לא ייחל איש ולא יקווה למתן שכרו של ה'בוס' או (לאידך) למתת ידו של ה'נותן צדקה', כי הללו אינם אלא כ'ידו' של הנותן זה הקב"ה בכבודו ובעצמו הטוב ומיטיב לכל, הון ומפרנס לכל, ולא הם ה'נותנים' (אף שבודאי נצטוונו ב'הברת הטוב', מ"מ היטב יש לנו לדעת מיהו ה'נותן')...

הדברים אמורים גם להיפך, וכגון, כשחברו מזיקן ח"ו, הרי אך לשיפז ייחשב אותו ניוזק אם יקום בחברו להשיב לו כגמולו, או עכ"פ אם יהיה נוטר לו טינה בלבו, מתוך מחשבה שרעהו הוא אשר הביא עליו את הרעה הגדולה הזאת. אין לו אלא להבין ולהשכיל שרעהו אינו כי אם 'יד' המכה, שנשלחה אליו ממרום...! וזה דבר הכתוב איש כמתנת ידו כשם שמתנת ידו של האדם אינה מתנת ה'יד', אלא היא מתנה מאת האדם

קצובין לו מראש השנה, ועל דרך זה ממש כל חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה (ב"ב י.), וזה האיש שמחסר ממונו לצדקה הרי ע"ז ינצל מחסרון ממקום אחר, ואילו זה שנגזר עליו מר"ה שיחסר לו מממונו ואינו נותן צדקה - הרי יהיה לו הפסד ונזק מסיבה אחרת, וממילא, המעלים עיניו מן הצדקה כי נדמה לו כי ע"ז מונע מעצמו חסרון הממון, ונראה לו ש'הרוויח' בכך שלא נתן - הרי זה מורה בעליל על חסרון האמונה בהקב"ה שהוא הון ומפרנס לכל, ואי אפשר לאדם להרוויח אפילו פרוטה אחת אם לא נגזר עליו כן מלמעלה.

כמתנת ידו, כברכת ה' אלוך - כל אשר לו ברכת שמים היא

בפרשתן (ש"ז), 'איש כמתנת ידו, כברכת ה' אלוך אשר נתן לך', ביאור נחמד מצינו (הרח"ק מהר"א כהנא ז"ע ה"ד), על דרך משל לראובן שקיבל מידיו של שמעון סכום אדיר של מעות, וברור לכל בר דעת שלא יפתח שמעון פיו ב'שיר

ו. וכמסופר שם בגמ' שרבי יוחנן בן זכאי ראה בחלומו במוצאי יום הכיפורים שנגזר על בני אחותו שיפסידו בשנה זו שבע מאות דינרים, והיה מבקש מהם במהלך השנה שיתנו לצדקה, עד שנתנו בסך הכל שש מאות שמונים ושלוש, ובסוף השנה לקחו אותם שליחי המלך למאסר, אמר להם רבי יוחנן, אל תדחלו ואל תפחדו, אלא יטלו ממכם י"ז דינר ותו לא, להשלים את מה שנגזר עליהם כבר מתחילת השנה.

ז. כבר אמרו להמשיל זאת לכלב אשר בעליו מכהו במטה, והכלב קם בחמתו ונושך את המטה, והנה, לא די שאין הכלב נוקם ומעניש בזה את בעליו אשר הכהו, אלא הוא גם פוצע את פיו בעקירת שיניו עד זוב דם. וכל זאת, מפני שאין לו דעת

ה'נותן', כן הוא בברכת ה' אלוךך כאשר ח"ו, יבין שהכל מאת ה' הייתה זאת, האדם מקבל ישפע ומתנות או להיפך והוא יתב"ש אשר נתן לך.

להבין שה'מכה' אותו הוא האדם שהחזיק במטה, ולא המטה שאינו אלא 'אמצעי' לבעליו להכות על ידו.

על כן אמרו חז"ל (סוטה מט:): בעקבתא דמשיחא 'פני הדור כפני הכלב', כי כן הוא 'פני הדור' אשר כל אחד חושב ומדמה בנפשו שחברו עשה לו עוול ע"כ משיב לו כגמולו בראשו. מדוע לא ישים אל לבו שחברו אשר עולל לו כך וכך אינו כי אם 'מקל' בעלמא, שהקב"ה הכהו במקל זה בכדי לעוררו ולקרב את לבו אליו, ותחת שיתעורר לשמוע את דבר ה' אליו הנו מגלגל 'מחלוקת' בעולם...

ח. הרה"ק ה"ייטב לב' זי"ע רמז בפסוק (יא כו) 'ראה אנכי נותן לפניכם היום', דהנה 'טעמי המקרא' שעל תיבת ראה הוא 'רביעי', שסימנו נכתב ממעל לתיבה, ובתיבת אנכי הטעם הוא 'תביר' שמקומו מתחת לתיבה, ולרמז לנו, שבאם בכל הקורות אותו יראה האדם ויתבונן אל הטעם שלמעלה - שהכל מאתו בא, הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, אזי האנכי האנוכיות והגאוה שלו תביר (שבירה - בלשון ארמי), גאוותו תשבר לגמרי וישאר זך ונקי (הובא במושיען של ישראל ח"ב ע' 361).

ט. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע המשיל משלו (משלי הח"ח לר"ד זאריצקי תלמידו), פעם איקלע 'בן כפר' לתחנת הרכבת, והנה הוא רואה איש עומד לצד הרכבת וחוצצרה בפיו, וראה זה פלא - כשאדם זה מצפצף פעם אחת ממהרים כל הקהל לעלות על הרכבת, אחר כמה רגעים יוסיף הלה לצפצף בשנית ואז אף ה'נמושות' ימהרו כל עוד נשמתם באפם לעלות על הרכבת, לאחר מכן יצפצף הלה בשלישית ותחל הרכבת במסעה. נתפעל הכפרי מכוחו של זה האיש, ועד מהרה ניגש אליו ואומר לו בחנופה, לכבוד גדול הוא לי להכיר את מנהיג ומנהל הרכבות, איש אשר על פיו יישק כל דבר. מילא האיש שחוק פיו, באמרו, טעות גדולה טעית בני, אינני אלא 'פועל' קטן, הממלא אחר כל הוראותיו של המנהל היושב כאן למעלה במקום מהודר ולבוש מחלצות, הוא הבעה"ב אשר מרוויח הון רב מכל נסיעה ברכבת, על פיו יישק כל דבר, והוא הקובע את כל החוקים ומועדי הנסיעות. אני אינני אלא שליח פשוט.

אף אנו נתבונן במה נשתנינו מאותו 'בן כפר' טיפש, בשעה שהננו משקיעים ב'קשרים' עם עסקן פלוני ועם נדיב אלמוני, וכי הללו מנהיגים את העולם, וכי הללו יכולים לגרום לאדם להיות 'שמח וטוב לב מרוב כל'... עד שאפשר לומר כי יש בזה 'כפירה נסתרת'... הרי הכל תלוי ברצון השי"ת ולא ברצון אדם, יהיה מי שיהיה, וכמו שנאמר (תהלים קמו ג-ה) 'אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה... אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלוךיו'.

אף לעניין פרנסתו, ישכיל ויבין שלא אף מעשי 'ידיו' בידי שמים הם'. וכבר מעשי ידיו מביאים לו הפרנסה, כי אמרה בן התורה בפרשתן, דכתיב (י)

וכן ביאר בסידור 'בית אברהם', בנוסח התפילה 'יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם', אם יכירו בניך וידעו שכל אשר יארע להם מאתך היא, אין דבר הנעשה 'בידי' אדם, אלא הכל בדבר ה' הוא, הרי ידיעה זו גופא היא מנוחתם, שהרי בזה תשלול נפש האדם, שהרי כאשר יכיר וידע שאי אפשר לבריה שבעולם להרוויח ולהגדיל רכושו 'בין שאין לו כל תועלת ברדיפה וחנופה לעשיר פלוני או לעסקן אלמוני, ולבעל השפעה' ידוע... לאידך, מה לו לדאוג מפחדו של פלוני, ומדוע יחשוש מאיומו של אלמוני אחרי שאינו אלא כידא אריכתא כביכול של בורא עולם, ובלא שליחות וציווי ממעל אין בידו עשות מאומה...



מן הבאר

שמעתי מ'איש פקח' שבנו הקטן הוכרח לעבור 'ניתוח' באחד מבתי החולים, ושכר לשם כך 'רופא מומחה', בהגיע העת פנה אליו הרופא עם צרור דפים, בו דרש ממנו לחתום שאם ח"ו הניתוח אינו מצליח הוא יודע שאין הרופא אשם, והכשלוך הוא שלא באשמתו. אמר לו האיש, אכן בוודאי אחתום, אבל ב'תנאי קודם למעשה' שכבוד הרופא יחתום לי שאם הניתוח כן מצליח אינו מתפאר לומר 'מעשי ידי להתפאר' – ההצלחה הצלחתי... כי זה דרכו של לב טפש ונשחץ, לייחס לעצמו כל ההצלחות, ולשכוח כי הכל נעשה בסיוע ועזר ממעל, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יוכל עמוד. ורק ב'כשלונו' ייזכר כי יש בורא ומנהיג לכל המעשים.

י. כעין זה פירש הרה"ק ה'מי השילוח' מאיז'ביצא זי"ע בלישנא דקרא בריש פרשתן 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', כי מדרך האדם, בעת צרה ח"ו, כאשר תבוא עליו קללה ח"ו יזעק אלה' על צרתו, אולם בעת 'הברכה', כשזורחת עליו השמש טחים עיניו מראות כי מאת ה' היתה זאת והנו מסוכן לומר כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה, על כן נאמר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, אני הוא שנותן את הברכה ואני הוא שנותן את הקללה, ומבלעדי אין אלוקים...

ועל כגון דא רמז הגאון רבי משה סאלאווייטשיק זצ"ל בדברי הגמ' (ברכות לה.) שהקשו סתירה בלשונות הפסוקים, כתיב (תהילים כד א) 'לה' הארץ ומלואה', ולאידך כתיב (שם קטו טז) 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם', ותירצו 'כאן קודם ברכה, כאן לאחר ברכה' [וכפשוטו, קודם שבירך על מזונו אזי 'לה' הארץ ומלואה ואין לו

תאכל לחם' (בראשית ג יט). אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להימלט ממנו. על כן אמרו (ספרי דברים קכג) 'יכול אפילו יושב ובטל, תלמוד לומר, בכל מעשה ידך אשר תעשה'. אך לא שההשתדלות הוא

המועיל, אלא שההשתדלות מוכרח. וכיוון שהשתדל, הרי יצא ידי חובתו. וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות¹, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם

כט) 'למען יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה', וכלומר, שכל השפע הבא על האדם אף אם עבד ונתייגע עליה, וכמו שאמר בכל מעשה ידך אשר תעשה, מ"מ השפע הבא לו נחשב בברכה מבח 'ברכך ה' אלוקיך' (ולא כ'תוצאה' ממעשיו ופעולות ידיו).

ובן כתב ה'מסילת ישרים' (פכ"א ד"ה אמנם מה) וז"ל. וכבר היה האדם יכול להיות יושב ובטל והגזרה (היינו מה שנקצב עבורו מן השמים) היתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם 'בזעת אפיך

רשות להנות כי אין המאכל שלו, ולאחר שבירך נותן הקב"ה את הארץ לבני אדם], ונרמז כאן כי 'קודם ברכה' בטרם זכה האדם לברכה ה', ועדיין הוא שרוי בצער ובדוחק אז הוא זוכר היטב שלה' הארץ ומלואה, אך 'לאחר ברכה' כשכבר הרחיב ה' את גבולו נדמה לו כי 'הארץ נתן לבני אדם', ורח"ל שוכח שהקב"ה הוא הנותן, אלא בטוח בעצמו ובכוחותיו.

כיו"ב כתב ב'שבט סופר' (להג"ר ישעיה עהרנפעלד זצ"ל אב"ד שוראן, בן בתו של החתם סופר זי"ע) לפרש בלשון הכתוב במגילת רות (א כא) 'אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה'', שכשהאדם מצליח ו'מלאה הלכתי' הוא חושב אני פעלתי כל זאת, אבל כשאינו מצליח ו'ריקם השיבני' אז אומר ה', רק אז מודה ומכיר שה' הוא המוריש והמעשיר... וכן אפשר לרמז בלשון השגור בפי הבריות, שכאשר ישאלו איש לשלום רעהו – אם טוב לו יענה ויאמר בסייעתא דשמיא הכל בסדר, ואילו אם הוא סובל צרות ויסורים יאמר הכל מן השמים, והחילוק ביניהם, כי בשעה שאדם מצליח נדמה בעיניו שמעשה ידיו גרמו לו להצליח, אלא שאינו כופר בעיקר, על כן אומר בסייעתא דשמיא הכל בסדר, כלומר שהקב"ה רק עוזר ומסייע בעדו, אבל בעת צער ודוחק אומר שכל הצרה – 'הכל מן השמים'... אבל הדרך הישרה איננו כן, אלא יזכור כי כל צעד ושעל של הצלחה מן השמים נתונה לו.

יא. ודע, שהמרבה בהשתדלות מראה שהוא סומך על מעשי ידיו, שמהם תבוא פרנסתו, 'הגע בעצמך' אם היה האדם מאמין בכל לבבו שבזאת עולם הוא הזן ומפרנס, וכל הנקצב לו יגיע ויבוא אליו מבלי להתייחס לגודל השתדלותו, וכי היה

יקר ונחויץ ביותר, וכפי אשר כתב הרה"ק ה'מראה יחזקאל' זי"ע מדעעש (בהנש"פ) בזה"ל, הנה יש בני אדם שיש להם איזה הנהגה טובה, כגון להתענות ב' וה' או ללמוד ח"י פרקים משניות בכל יום, ומעולם לא שינה את תפקידו לבטל מנהגו, והנה לפעמים צריך לעשות איזה דבר מצוה גדולה, כגון הכנסת אורחים או ביקור חולים וכדומה, ואם ירצה לעסוק אזי יתבטל מהנהגה ההיא, ואזי יאמר אל לבו איך אשנה את מנהגי הטובים ולי כך וכך שנים ומעולם לא בטלתי הנהגה זו וכו', הנה בודאי האיש הזה בחושך הולך ואינו עושה המצות כלל בשביל כבוד קונו רק בשביל עצמו י להתפאר בלבבו בהנהגה, שאם היה עושה בשביל לעשות נחת רוח לפניו יתברך שמו הלא הוא צריך להשכיל ולשית עצות שכל פעולותיו יהיו באופן שיהא נחת רוח לפניו ית"ש". כדמצינו במילוי

והלוא אין לו אלא לבטוח בקונו, ולא להצטער על שום דבר עולמי, עכ"ל.

כתב בספר 'המספיק לעובדי השם' לרבינו אברהם בן הרמב"ם (פ"ה 'הבטחון'), שהבטוח ב'השתדלותו' שהיא תביא לו הפרנסה הרי זו 'כפירה נסתרת', והיינו שבכפיו אומר שמאמין בה' שהוא המפרנס והמרושש, הממית והמחיה, המוחץ והמרפא, אבל בסתר ליבו הוא בוטח שפרנסתו תלויה לפי ריבוי או מיעוט השתדלותו, וכן רפואתו תלויה בתרופות הרופאים, ומכיון שסובר כך, הרי זו 'כפירה', ודוד המלך אמר על כך (תהילים לא ז) 'שנאתי השומרים הבלי שוא ואני אל ה' בטחתי'.

לעשות רצונו - לעבוד את הקב"ה ולא את עצמו בפרשתן (דברים יב ד), 'לא תעשון כן לה' אלוֹקֵיכֶם', מצינו בזה ביאור

יגע לריק ומשוטט יומם ולילה בשווקים וברחובות בחיזור אחר פרנסתו... ואף אם ההשתדלות 'מצווה' היא כדכתיב 'וברכתך בכל אשר תעשה' (טו יח, ועי' תנדיב"א רבה יד ב) מ"מ לא יוסיף בה יותר מידי כדי שלא יעבור על 'כל תוסיף' (כהנוטל 'חמשה' מינים בלולב או 'חמשה' ציציות בטליתו)...

הגה"צ רבי אליהו דסלר זצ"ל אמר כי לפי דברי ה'מסילת ישרים' שההשתדלות היא כמס שפורע כל המין האנושי, נמצינו למידים שהמרכה ב'השתדלות יתירה' דומה לסוחר ששילם את חובו לממונים מטעם השלטון על המס, והנה הוא רודף אחריהם שברצונו לשלם להם עוד ועוד מיסים, היש לך שוטה גדול מזה...

יב. דוגמא לדבר שמענו מאחד אשר בביית החולים צמוד לאמו לעזור לה ולסייע בכל העניינים שם, ובקשה ממנו שיוביל אותה לבית הכנסת להתפלל עם הציבור, ונעמד אף הוא להתפלל עימם, ומיד פנתה אליו אימו וביקשה ממנו שילך לחדרה להביא לה את המנעלים שלה וינעיל אותם לרגליה, בדרכו עד למילוי הבקשה

דעלמא, מתחלה נהגו הסוחרים ליסע רק ללייפציג, והיינו משום שרואים על ללייפציג, ואח"כ בשהחל יריר וויען הניחו הנהגתם ונסעו לווען, ואח"כ כשראו שהסחורה בלייפציג טובה יותר חזרו ליסע

התכלית שאינו הנסיעה רק הריווח הבא אח"כ. כמו כן בעבודת הקודש, שהעיקר היא הנחת רוח שעושין לפניו".

חשב לעצמו בכאב ובצער על שמפסיד את התפילה... ומיד 'תפס' את עצמו והתחרט על מחשבת שטות זו, וכי מפני מה אני רוצה להתפלל, כדי למלאות רצוני או כדי לעשות רצון הבורא ית"ש... והרי פשיטא שיותר נחת רוח לפניו שאקיים מצוות כיבוד אם שהיא מצווה מדאורייתא מאשר אתפלל עתה [ומה עוד, שהיה פטור מן התפילה כדין משמשי חולים]... ואם כן מה מקום לצער...

יג. מסופר שבהיות האחים הקדושים הרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע והרה"ק הרבי רבי זושא זי"ע בגלותם, תפסו אותם פעם כמה רשעים וכלאו אותם בתוככי חדר קטן אשר היה מונח שם עביט של שופכין. הרבי רבי אלימלך הצטער מאד על כך שאינם יכולים לומר שם שום דבר שבקדושה, פנה אליו הרבי רבי זושא ואמר לו, אחי היקר מה לך עצב, הלא הקב"ה הוא הכניסנו למקום זה, והוא הזמין עתה בפנינו 'מצווה נדירה' – מצווה שלא לעסוק בתורה, מצווה שלא להתפלל, מה טוב ומה נעים שנצא בריקוד ומחול לכבודה של מצווה נדירה... ויצאו במחול סביבות העביט ש'הלא מאת ה' הייתה זאת היא נפלאת בעינינו', שומר הפתח שהקשיב לקול רינתם מיהר להכנס אליהם ושאלם לשמחה מה זו עושה, אך הם לא ענוהו אלא המשיכו בריקודם, בראות השומר שהם מרקדים סביבות העביט, אמר להם וכי דבר זה הוא הגורם לכם שמחה, אקחנו וארחיקנו ממכם, לקחו השומר לעביט וזרקו אל מחוץ לחדרם, ושוב יכלו האחים הקדושים להתפלל ולעסוק בדברים שבקדושה...

יד. משל למלך טוב ומיטיב לעמו, והכל אהבוהו עד מאד, והחליטו להכיר לו טובה, ולהעניק לו כתר יחיד ומיוחד, כולם השתתפו בהבאת אבנים טובות ומרגליות, הגדיל מעל כולם ראש השרים שהודיע שנוטל על עצמו להביא את האבן שתעמוד במרכז הכתר, לשם כך מכר את ביתו וכל רכושו, חיפש לקנות אבן היקרה בעולם ולא מצא, על כן הלך לחפש באיי הים עד שמצא אבן שלא נראתה כמותה, היהלום שבכתר... כשחזר הופיע לפני המלך והשרים, אמר לו המלך אין זה יהלום, אלא אבן פשוטה הנקראת 'הינק'... אמר המלך, הנה יהלום אמיתי הוא חזק וקשה ביותר שאי אפשר לשבור אותו רק עם יהלום אחר, על כן הבה נבחן את האבן הלזו, נקח פטיש גדולה וננסה לשבור בה את האבן, אם יהלום היא לא תשבר ואם תשבר נדע שאינו יהלום, המלך פנה אל השר מימינו שיכה עליה בפטיש, אך הוא לא העז, וכן כל

ובמו כן שמעתי בשם הרה"ק מוה"ר במנהג הזה וכן"ל"י, ועל כן מי שיארע יעקב יצחק סג"ל (ה"ה החוזה מלובלין לו לפעמים שהוא משנה את הנהגתו אזי זי"ע) על הפסוק לא תעשון כן לה' יש עליו הוראה נכונה שהוא עושה בשביל אלוהיכם, שלא תאמרו שתעשו דוקא כן הקב"ה (עיי"ש עוד דברים ערבים). עכ"ל.

השרים לא העזו לשבור את האבן שעבורה מסר ראש השרים את כל אשר לו, עד שהמלך ביקש מראש השרים עצמו, הלה לקח פטיש ללא אומר ודברים, הכה על האבן בכח אדיר... ולא נשבר. אמרו לו בטח ידעת שהיא אכן יהלום, אמר ראש השרים, לא ולא, שאלו אותו, א"כ היאך העזת להכות עליה, השיב להם, וכי מכרתי את כל אשר לי בעבורי או בעבור אבן, הרי הכל עשיתי רק לכבוד המלך... ואם זה רצונו אמלא את רצונו... מיד הכפיל המלך את שכרו...

כיו"ב ייאמר לכל תהלוכות החיים, אברך ובחור וכל אחד מסדר לעצמו תכנית לעלות ולהתעלות, ולפתע צצים כנגדו מניעות והפרעות איומות... ועליו לדעת שהוא עובד את הקב"ה ולא את עצמו... ועושה רצון השם באיזה אופן שהוא מעמיד לפניו. טו. הגה"צ רבי נחום יאסער זצ"ל, מגדולי נקיי הדעת שבירושלים, היה רגיל לילך בכל יום להתפלל ביכותל המערבי, כן היה מחזר אחר עניית 'אמן יהא שמיה רבא מברך' קדושה וברכו. כאשר נחלה ושכב בביתו הגיע אליו אחד ממכריו לבקרו ולדרוש בשלומו, ובתוך הדברים בירכו שיעזור ה' ויבריא בקרוב ואז יוכל לשוב למנהגו לילך ל'כותל' ולהרבות בעניית אמן וקדושה, גער בו ר' נחום, אל תדבר כן, אם הקב"ה הניח אותי בביתי - הרי כאן הכותל המערבי... וכאן הוא עניית קדושה וברכו...

ועומק הדברים, כי עבד ה' עושה את רצונו של השי"ת ואינו עובד את עצמו, ואם רצון השי"ת שלא ילך לכותל ולא יענה איש"ר וקדושה אזי אף לו אין צורך בזה...



מן הבאר

סיפר הגה"צ רי"מ שעכטער שליט"א, דרכו של הגה"צ רבי שמואל שפירא זצ"ל היתה לקום בחצות ליל ולערוך תיקון חצות, ומאחר שביתו היה מבורך בצאצאים והבית עצמו היה קטן, לכן הוצרך לעזור לרבנית תוך כדי עבודתו בקודש. וכך היה ר"ש אומר, יש תיקון רחל, תיקון לאה, ופעמים שיש בנוסף לזה גם תיקון פיגא ותיקון שרה וכו', כי אם כך נדרש ממנו עשות הרי זה מה שרוצים ממנו משמים, וזהו התיקון הכללי והשלם (לעזור לרבנית לישן מעט, וכו' וכיו"ב).

באר הפרשה - פרשת ראה

כי ברך יברך ה' - שפע גשמי ורוחני הנשפע
 ע"י הצדקה
 הזה יברך ה' אלוהיך בכל מעשך
 ובכל משלח ידך, כתב ה' חינוך' (תפ)
 בפרשתו (טו י), 'נתון תתן לו ולא ירע
 ח"ל. 'וכל מבין דרכי התורה ומשיג לדעת
 לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר
 אפילו מעט בחין ערכה, ידע בבירור כי

טז. צא ולמד מתן שכרם ומעלתם של גומלי חסדים ממה שנאמר (משלי לא כא) 'לא
 תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שָׁנִים', ופירש רש"י, 'לא תירא לביתה
 משלג - שדנין בו הרשעים מאש לשלג', כי כל ביתה לבוש שנים - 'מלוכשים בכפל',
 ור"ל משום שמקיים מצוות שנכפל בהם הלשון, ונדרש הכתוב מלשון שָׁנִים, ומפרש
 רש"י אלו הן המצוות שיש בהם כפל לשון, 'נתון תתן' (טו י), פתוח תפתח (שם ח),
 העניק תעניק (שם יד), כל אלו מצילין אותן משלג גיהנם, והרי שגדול מצוות עשיית
 החסד בין איש לרעהו להצילו מדינה של גהנום.

אגב אורחא, פעם שאל הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע לעשיר אחד (שהתלוננו לפני הרה"ק
 שאינו נותן צדקה), אם ממילא אינך נותן צדקה מדוע הנך קמצן, תמה האיש ושאל, רבינו,
 אדרבה להיפך, כי מחמת שהנני קמצן אינני נותן צדקה. ענה הרה"ק, לא ולא, הנה
 העשיר אשר יש לו ממון ודמים כמים, א"כ מצד הדין אין ה'צדקה' שלו נחשבת לפני
 הקב"ה, מאחר שסכום זה אינו נחשב בעיניו כמאומה מרוב עשרו, לכן מחסדי הבורא
 הוא שנוטע בו טבע הקמצנות - וככל שתתרבה העשירות תתרבה עמה הקמצנות,
 וממילא הוא חייב להתגבר על עצמו ולשבור את טבעו, ועי"ז נחשבים צדקותיו כמצוה
 חשובה. אבל אתה שאינך מתגבר ואינך מעניק מממונך, לשם מה לך כל אותה מידת
 הקמצנות... הרי אינה מטיבה עמך במאומה (אגרת הטיול בתחילת הספר).

יז. ה'מגיד מדובנא' זי"ע (אהל יעקב ראה, ד"ה כי בגלל) המשיל את הדבר לאדם שאיבד
 שטר של מאה זהובים, ובדרך חיפושו מצא מאתים זהובים אחרים, שעדיין יש
 לו מקום לחשוב, אם לא הייתי מאבד את המאה הראשונים היו לי עתה ג' מאות
 זהובים, אך ההולך בשדהו ושק של זרעים בידו ונקרע השק ונפלו ממנו זרעים,
 ולאחר זמן עבר האיש בשדהו ונשתומם לראות שצמחו בשדהו ירקות לרוב, וכי
 יחשוב אפילו לרגע אחד, אילו לא היה נקרע שקי היה לי כעת לבד משדה מלאה
 בזרעים גם שק 'גרעיני זרע', והרי אך 'שטות' היא לחשוב כן, שהרי כל הצמיחה
 באה לו רק ע"י שהשק נקרע ונפלו ממנו גרעיני הזרע. כיו"ב, בכדי לזכות לשפע
 וישועות מן השמים על האדם לזרוע את גרעיני הצדקה, וזה פירוש הכתוב 'ולא
 ירע לבבך בתתך לו' - אל תחשוב שממונך מתחסר ע"י הצדקה, אלא אדרבה 'בגלל
 הדבר הזה יברך ה' אלוהיך' כי הצדקה היא אשר הצמיחה את כל הברכה והשפע.
 יש שרמזו ענין זה בנוסח התפילה סוף ברכת יוצר 'זורע צדקות - מצמיח ישועות',
 שהצדקה היא זריעה המצמחת ישועות.

המפורז ממונו לצרכים - נוסף עוד (היינו שלא זו בלבד שלא יחסר ממונו מהצדקה, אלא אף יתרבה) כי ה' ידון את האדם לפי מעשיו ויעניקהו מברכתו כפי התקרבו אליה (היינו כפי אשר יתקרב האדם אל הברכה המצויה ביד ה'), ומידת הבילות (הקמצנות) היא מחיצה של ברזל בינו ובין הברכה, והנדיבות הוא חלק מחלקי הברכה, ונמצא המתנהג בה (בנדיבות הלב) שהוא בתוכה (בתוך הברכה). וכבר אמרו חז"ל (תנחומא יח, תענית ט). על הפסוק שבפרשתן (יד כב) 'עשר תעשר' - עשר בשביל שתתעשר^{יח}.

בספר 'החיים' (לאחי המהר"ל, 'פרנסה וכלכלה' פ"ה) ביאר דבר נחמד במעם שמצינו בלשון חז"ל שה'ממון' נקרא בשם 'דמים', שכשם שהדם הוא הנפש כך הממון הוא חיותו של אדם 'ומעמידו על רגליו', אך כשם שלפעמים צריך להקזיז מהדם בכדי שלא יפסד ולצורך בריאות הגוף, כך צריך גם לנכות מעותיו ולמעטם על ידי צדקה כדי שלא יקבל הממון הפסד, ועי"ז מתקיימים אצלו ה'דמים' שהם המעות^ט. ובוה פירש בלישנא דקרא (ויקרא יט ט) 'לא תכלה פאת שדך' - כי

יח. עוד נאמר על מצוות מעשר 'בחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים' (מלאכי ג י), וביאר המגיד מדובנא (כתבי המגיד מדובנא ח"ב על מלאכי) בדרך משל, לסוחר שהגיע ממדינת הים וברשותו ספינה מלאה בבדים משובחים מעשי אורג, השמועה פשטה במהרה ברחבי העיר כי ניתן כעת להשיג בדים יקרים במחיר זול, ואכן, תוך זמן קצר עמדו לפניו כל סוחרי העיר. הסוחר הודיע לכל שאורכה של כל חתיכת בד היא שישים אמה, וכל אחד מהם רצה שהמוכר ימדוד לעיניו את כל הגלילים שהוא קונה מאתו, מה עשה הסוחר שאצה לו הדרך אמר להם אין עתותי בידי, אבקשכם, קחו את הגליל הנראה כדק ביותר, ונמדוד אותו לעיניכם, ומכיוון שתראו כי אורכו שישים אמה תדרשו ק"ו לשאר הגלילים העבים יותר שבוודאי יש בהם שישים אמה... והנמשל, כי הנה הקב"ה חמל עלינו ונתן לנו את תורתו עם תרי"ג מצוותיה. ותכלית כולם להיטיב עמנו ולהשפיע עלינו שפע רב - מצווה מצווה ועניינה המיוחד לה והם הם מקור הברכה. עתה בא אדם הקרוץ מחומר, ואומר לראיה והוכחה אני צריך, מניין אדע שהמצוות מקור הברכה הם - ולא אפסיד בעבור שמירתם (כגון הממהר לעבודתו ונראה לו שבקיצור תפילתו יצא מן המניין מוקדם יותר וירויח יותר ממון, וכיו"ב בשאר מצוות), ואכן, חסד עשה עמנו הבורא, אחרי שקשה לנסות תרי"ג מצוות, לזה אמר, קחו נא מצווה אחת הנראית כמי שקרובה להפסד יותר משאר המצוות, שהרי הנותן מעשר מפחית מממונו שהרוויח, 'בחנוני נא בזאת' עשר בשביל שתתעשר, וממנה תקיש לכל המצוות שרווח גדול טמון לנו בהם, ואין השומע לי ומפסיד.

יט. הגאון רבי שמעון הכהן שקאפ זי"ע (בהקדמה לספרו שערי יושר) מבאר את מאמר חז"ל (תענית ט). 'עשר בשביל שתתעשר', מדוע העשירות אינה תלויה במעשי

האדם, אלא רק בנתינת מעשר, עד שאפשר שתלמיד חכם וצדיק פלוני לא יהא נשפע בעשירות ממעל מאחר שאינו נותן מעשר, ולאידיך גיסא ימצא עם הארץ שיתעשר עושר רב בזכות מצוות מעשר.

וביאור הדבר, שכמו הממונה מטעם השלטון על אוצר קטן, אם ישמור תפקידו כראוי יתמנה לאחר זמן לשמור על אוצר גדול יותר, וכך יעלה ממדרגה למדרגה אף אם אינו ידוע כמצליח גדול בשאר תפקידים, וכל זה מכיוון שבענייני האוצר הרי הוא ממלא שליחותו ותפקידו כראוי. כן הוא בענין עשירות הממון, הכל תלוי אך ורק אם משתמש כראוי בממונו, אם 'מעשר' את ממונו הרי הוא מראה בזה שהוא יודע כיצד משתמשים עם ממון, לכן יקבל שכרו משלם בעשירות ורווחה, ומכלל הן אתה שומע לאו.

כתב בספר 'מקור ברוך' להגה"ק רבי ברוך פאייתוסי זי"ע (יו"ל בשנת תק"נ, פר' נח ד"ה וכת הקדמונים), שהנה יכול להיות משפך נאה ומפואר (כלי שיש לו פה רחב מלמעלה וצר מלמטה וכשרוצים לשפוך משקה מכלי אל כלי מעבירים אותו על ידי המשפך) עשוי זהב טהור, אך כל עוד שפתחו התחתון סתום אי אפשר להשתמש בו ולשפוך דרכו את המשקין, ולאידיך גיסא אפילו אם המשפך עשוי ממתכת פשוטה, אם פתחו פתוח אפשר להשתמש בו כראוי לו, כמו כן, אין נפקא מינה מה הם מעשי האדם בשאר ענייני עבודתו, כל עוד שפתחו פתוח והוא מעניק לאחרים משלו הן ברוחניות והן בגשמיות, הרי שופכין לו כל ברכאן דלעילא, אך באם פתחו סתום, אף אם הוא 'מקשה זהב טהור', אינו מקבל את השפע הרב הנשפע עליו מלמעלה.

ומעתה יתבאר היטב עניין ה'מעשר', וכמו שכתב בספר 'דרך משה' הנספח על 'ספר הגן' (יום תשעה עשר), שבדק ושאל בעלי אומנויות, אודות כלי הנקרא 'משפך' וכולם כאחד אמרו לו, שבכדי שיפעל המשפך את פעולתו, צריך להיות גודל נקב פתח הצר מלמטה לכל הפחות עשירית מהפתח הרחב למעלה, כי בפחות מעשירית חוזר כל המשקה להיות נשפך מהפתח העליון, וכמו כן הוא בשפך העושר והשפע ממרום, אם פותח האדם כאן למטה פתח של עשירית מהשפע הניתן לו מלעילא, אזי כל השפע יורד דרכו ונהיה עתיר נכסין, אך באם הוא סותם או אפילו רק מיצר את פתחו עד פחות מעשירית אזי כל השפע הנגזר עליו נאבד.

כתב בספר 'כתר ראש' (ריש הל' צדקה ומעשר, כגב) שהגה"ק רבי חיים מוואלאז'ין זי"ע אמר בשם רבו הגר"א זי"ע, וז"ל, כל השומר 'מעשר' מובטח בכך שלא יבוא לידי היזק כלל. והשומר חומש מובטח שיתעשר. ויושרש בזה מידת הבטחון, והלוואי כל ישראל היו שומרים 'מעשר' – היה מתקיים הפסוק (בפרשתן טו ד) 'אפס כי לא יהיה בך אביון'. ומוסיף להביא (באות קכד), פ"א היה לרבינו ספק בדמי מעשר, והקיל עצמו בזה הפעם, תיכף אח"ז נטבע לו דלי בבאר, והורידו כלי גרזן עם ווים להוציאו, ונפל גם

נותן לו מאוצר מתנת חנם (שהוא אוצר גדול), וכמו שדרשו (שבת קנא:) על הפסוק (בפרשתן יג יח) 'ונתן לך רחמים - ועי"ז ורחמך', עכ"ל. בזה מתבאר כפל הלשון 'וחנתי את אשר אחוץ', שהקב"ה חונן לאדם ונותן לו שירחם על אחרים כדי שיוכל אח"כ הקב"ה לחון אותו.

אנכי מצוך לאמור - מצוות הצדקה באמרי פיו ולהרגיש את הרגשותיו

בפרשתן (טו יא) 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוך ונ' על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ירך לאחריך, ביאר בה הרה"ק מרו"ן זי"ע (הובא בעירין קדישין השלם) דלכן הוסיפה תורה תיבת 'לאמר', ע"ד דאיתא בגמרא (ב"ב דף ט:) שהנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך ב"א ברכות, וזהו כוונת הכתוב, שאם העני מתבייש לקחת צדקה, 'אנכי מצוך לאמור', שתאמר להמתבייש דברי פיוס

אם אינו מניח את המתנות עניים שהם לקט שכחה ופאה הרי הוא מכלה ומאבד את כל שדהו. והוסיף לרמוז זאת בלשון הגמ' (קידושין מו.) 'מלווה להוצאה ניתנה', כי הממון שביד האדם אינו שלו אלא הקב"ה נתן לו רק כמו 'הלואה', והתכלית היא 'להוצאה ניתנה' - שיוציאם לענייני צדקה. וכתב עוד וז"ל, וכמו שיש ללמוד לבניו אחריו את דרך האמונה, כך ילמדם דרך הצדקה, כענין שנאמר באברהם 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה' (בראשית יח יט)².

ויזכה לפתיחת שערי ברכה ורווחה לא רק כנגד מעשיו, אלא הרבה יותר וסיפו לו מן השמים ב'מתנת חנם'. וכמו שכתב הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (שמות לג יט, ד"ה וחנוני) וז"ל, שהבורא יתברך נותן לו מדת חנינה ורחמנות - שיתנהג האדם עצמו במדת רחמים וחסד, ועי"ז

הגרזן לבאר, ועשה חשבון שהדלי והגרזן עלו ממש כמו (הסכום של) כסף מעשר - שלא נתן מצד שנסתפק לו. והפריש תיכף המעשר ואח"כ עלה הגרזן והדלי (מן הבאר). כ. ודע, כי גדול המעשה יותר מן העושה (ב"ב ט.), הרה"ק רבי מאיר נתן זי"ע בנו של הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע נלב"ע בגיל צעיר מאד, לאחר פטירתו חלם אחיו הרה"ק מגארליץ זי"ע שהנה הוא רואה את אחיו בחלום, כשהוא לבוש במלבושים נאים ומהודרים עד מאד, כובע נאה ובעקישטע מהודרת, אבל ללא מנעלים לרגליו. כשסיפר זאת לאביו הדברי חיים, נענה הדב"ח באנחה, במשך חייו הקצרים הרבה רבי מאיר נתן ללמוד, להתפלל, עבד את ה' ומזה נעשו לו מלבושים נאים מכובדים, אמנם לכתת רגליו ולאסוף ממון לצרכי בני ישראל לא הספיק בחייו (לפי שנסתלק בצעירותו) ממילא לא נעשו לו מנעלים לרגליו. מעתה חזקו ונתחזקה בפרשה זו המדברת מעניני צדקה, לדעת בחשיבות העושה וביותר 'המעשה' לצדקה.

ותחנונים ותגיד לו שיקח עכשיו לפי צרכיו, וכשיעזור לו ה' וירווח לו אז פתח תפתח את ירך לאחיק, הוא יהיה הנותן. ובזה ביאר ה' כלי יקר' (יד כב) הטעם שכפל הכתוב בלשונו בכל המקומות שזכר בפרשתן ענין הצדקה, וכמו שנאמר (יד כב) 'עשר תעשר', 'פתוח תפתח את ירך לו והעבט תעביטנו' (טו ח), וכן נאמר (שם י) 'נתון תתן', ולא עוד אלא שגם מתן שכרה כפול, וכדכתיב (שם ה) 'כי ברך יברכך ה' אלוֹקֶיךָ וגו'', 'ע"כ נראה שכל ענייני הצדקה כפולים, הנתנה ביד והפיוס בפה, ע"י שלא ירע לבבו ויתן לו בסבר פנים יפות ובלב שלם', וזהו 'פתוח תפתח' - פתיחת היד ופתיחת הלב, וכן על דרך זה בכל ענייני הצדקה, 'ועל כל אחד מאלה הקב"ה קובע לו שכר בפני עצמו לכך נאמר כי ברך יברכך'.

בפרשתן (טו א), 'ושמחת לפני ה' אלוֹקֶיךָ אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך

כא. הנה כתיב בפרשת עקב (י יט) 'ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים', ואף שב'פשוטו של מקרא' לא דיבר הכתוב אלא בנכרי שהתגייר, אמנם הרחיב בדבר בספר החינוך (מצוה תלא) ללמוד מכאן על גודל החיוב לקרב כל מי שהוא בבחי' 'כי גר הייתי בארץ נכריה' - שנמצא במקום זר ומנוכר, שעלינו לקרבו בשני ידיים ולהיות לו לעזר עד שירגיש כאחד מן השורה ומן המניין.

וכה הם דבריו, ויש לנו ללמוד מן המצוה היקרה הזאת לרחם על אדם שהוא בעיר שאינה ארץ מולדתו ומקום משפחת אבותיו, ולא נעביר עליו מן הדרך במצאנו אותו יחידי ורחקו מעליו עוזריו, כמו שאנו רואים שהתורה תזהירנו לרחם על כל מי שצריך עזר, ועם המידות הללו נזכה להיות מרוחמים מהשי"ת וברכות שמים ינוחו על ראשינו, והכתוב רמז טעם הציווי באמרו כי גרים הייתם בארץ מצרים, הזכיר לנו שכבר נכוינו בצער הגדול הזה שיש לכל איש הרואה את עצמו בתוך אנשים זרים ובארץ נכריה, ובזכרנו גודל דאגת הלב שיש בדבר, וכי כבר עבר עלינו, והשם בחסדיו הוציאנו משם יכמרו רחמינו על כל אדם שהוא כן, עכ"ל.

והלוי אשר בשעריך והגר והיתום לתת ולשמח את הלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך, והיינו שצריך והאלמנה. הקשה הגה"ק ה'כתב סופר'

ולדין ייאמר, כי מצווה רבתי זו שכיחה ומצויה ביותר ביננו, וכגון, כאשר מגיע אורח לבית המדרש, או כשאחד בא להתיישב בדירה בסמיכות מקום על ידינו, וכל כיוצ"ב, והדברים אמורים ביותר אל בחורי הישיבות העומדים להתחיל את ה'זמן' בקרוב, שחוב קדוש מוטל עליהם לקרב את הבחורים הצעירים שהגיעו זה עתה להיות מיושבי ביהמ"ד.

וכבר איתא בגמ' (פסחים קיח.) לפרש מה שנאמר (ישעיה כג יח) 'כי ליושבים לפני ה' יהיה סִקְרָה לאכול לשבעה' (בפסוק מדובר על הכהנים היושבים בביהמ"ק ואוכלים ושבעים מהקרבות, ודרשו בגמ' שקאי על היושבים בבית ה' לעסוק בתורה) שהכוונה על 'המקבל פני חברו בישיבה', והיינו שלומד עמו (כמבואר במהרש"א). ואם דברי תורה צריכים חיזוק בכל עת, קל וחומר עתה בעמדנו לקראת 'זמן אלול' הבעל"ט שצריך לקרב חבריו וללמוד עימם.



מִן הַבָּאֵר

כתב הג"ר משה שטערנבוך שליט"א (תשובות והנהגות חלק ה עמ' תמ"א), שמעתי מפי הגאון מטשעבין זצ"ל שבברכה שהבטיח הקב"ה על מצות צדקה נאמר בה 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך', וביאר שהדבר הוא מלשון דיבור, והיינו שאת הברכה אינו מקבל על ה'נתינה' אלא על ה'דיבורים' שמפייס בהם את העני ומנחם אותו ומסביר לו שלצערו אינו יכול כעת לתת לו יותר. וישוב בזה קושיית התוס' (ב"ב ח: ד"ה אכפיה) היאך כופין על צדקה והלא אין כופין על מצוה שמפורש מתן שכרה בצידה, ולדבריו מיושב שמתן שכרה נאמר רק על הנתינה בשמחה ובפיוס, אבל מה שכופין אותו הוא רק על הנתינה בלבד ועל זה אין ברכה בפסוק.

באחד הביקורים שערך הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע במעונו של הגר"י אברמסקי זצ"ל בשכונת בית וגן, שאל ממנו הגר"י אברמסקי מה ביאור הקרא 'על כן אנכי מצוך לאמור פתוח תפתח את ירך' (טו יא), מה פשר המלה 'לאמור' בצווי זה. השיבו הבית ישראל, יש לכם פה שכן טוב הוא האדמו"ר רבי מאיר'ל מאמשינוב, סבו היה הצדיק מווארק רבי יצחק זצ"ל, וכך פירש צדיק זה בכתוב דנן, לאמור לעני, כלומר מלבד הנתינה גופא מצוה עליך לפייסו בדברים ולומר לו אל תיפול ברוחך גלגל חוזר הוא בעולם עוד יבואו ימים שתתעשר ואתה בעצמך פתוח תפתח את ירך לאחריך... עוד תפזר הרבה

לצדקה... (פאר ישראל עמ' תקל"ו)

זי"ע (בת"ס החדש) שלכאורה תיבות 'אשר בקרבך' אין בהם צורך, שפשימא שהם בקרבך, וכי תעלה על דעתך לתת למי שאינו בקרבך... ומבאר כי עיקר מצוות 'ואהבת לרעך כמוך' היינו שישתתף עם רעהו הן במכאובו וצעריו והן בשמחתו

והצלחתו, כי אין די במעשה החסד והנתינה בלבד, אלא צריך שיכאב לו כאבו של זולתו, שעל ידי זה 'יעשה כל התפעלות למעט יגונו ואנחתו ולחזק לבו הנשבר ככל האפשר', ולזה האריך הכתוב ואמר אשר בקרבך, וכלשון

כב. פעם נודע להגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל על אחד מגדולי הדור שליט"א שנחלה והגיע לבקר את החולה, אך כשנכנס לביתו נתברר לו כי בחסדי ה' כבר הבריא החולה... אמר לו רבי אברהם, נזכר אני במעשה שהיה עם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שהרבנית היתה טוענת כנגדו מדוע אין הרבי שומר על הבריאות, הרי הוא ממעט עד מאד במאכל וכמעט שאינו נותן תנומה לעפעפיו, כיצד יתקיים הגוף הלאה, ענה לה ה'חידושי הרי"ם', מדוע אביך בחר בי לחתן, כי מה שאחר מספיק ללמוד ביום אני מספיק בשעתיים, כמו כן מה שאחר צריך לישון לילה שלם, לי מספיק שעה אחת... וכך כיוצא בדבר התקיים במר, מה שלאחרים היה לוקח להבריא במשך שבועיים ימים, הרי הרב עשה זאת בתוך יומיים...

החזיר לו אותו גאון ב'מעשה' אף הוא, הרבנית של בעל ה'שואל ומשיב' זי"ע היתה פקחת ביותר והיתה סוחרת באריגים, פעם סיפרה ל'שואל ומשיב', שרימו אותה בהרבה כסף והצטערה מאד על מה שהפסידה, הגאון הקשיב לדבריה אך אחרי כמה דקות ראתה שהוא כבר יושב ועמל בתורה כאילו לא קרה דבר, פנתה אליו אשתו בטרנויא, כיצד לא אכפת לך כלל מההפסד הגדול שהפסדת, איך זה שאתה ממשיך בלימודך כאילו לא אירע דבר, השיב לה בעלה הגדול, מדוע בחר בי אביך לחתן משום שמה שאדם אחד מספיק ללמוד בשבועיים אני מספיק בזמן מועט, כמו כן מה שאחר מצטער על ההפסד הגדול זמן רב, לי לוקח כמה דקות ואחריהם אני מתאושש...

בצאת ר' אברהם מהבית, נענה ואמר, הסיפור שסיפר לי הגאון עדיף מהסיפור הראשון שלי עם ה'חידושי הרי"ם' - במוסר השכל הטמון בו. וביאר, כי הנה באמת הרי ה'שואל ומשיב' שכולו היה שקוע בעמלה של תורה יומם ולילה בלי הפסק כל ימי חייו, ולא היה לו שום שייכות עם הנאות עולם הזה, הרי היה יכול היה להשיב לה לפי שפתו והשגתו, מה יש לנו מכסף, כיצד ומה יש להצטער על עולם חולף, ומה יש לך ולי לעשות עסק מכך, הרי טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. מדוע באמת השיב לה תשובה אחרת, משום שהבין שאף אם הוא עצמו מרגיש כזאת, הרי הרבנית אינה לומדת תורה ואין הרגשותיה כהרגשותיו, וכיוון שכן, מצא את הדרך

הכת"ס, היינו נתונים נתונים המה בקרב ראה אנכי נותן לפניכם היום דא יומא דדינא -
 לבך אשר אתה משתתף בצערך ומצפה חודש אלול כהכנה לקראת ראש השנה
 לשמח אותם, ובשמחתם ישמח לבך גם בפרשתך (יא כו), 'ראה אנכי נותן לפניכם
 אתה. היום ברכה וקללה', נודע מה

הנכונה, להשיב לה תשובה ולפייסה ולרצות את דעתה, שגם היא תבין, ולכן השיב לה כנ"ל.

ומכאן יש ללמוד כי אם פלוני שומע על אדם השרוי במצוקה ח"ו, אין להשיב לו מה שהוא היה משיב לעצמו במצב כזה, נו, זה כלום... ממה אתה עושה 'עסק'... וכיוצא בדבר, כי לפעמים אף אם אצל עצמו לא נחשב הענין לצרה, אבל אצל חברו נחשב דבר זה לצרה גדולה הגורמת לו ל'יגון ואנחה' קשים, לכן יש להתאמץ, למצוא את התשובה המתאימה לחברו, כפי מה ש'דעתו' משגת, מה שיפייס את דעתו. הוסיף רבי אברהם זצ"ל, באמת ידוע, שגם הטיפש הכי גדול, במה שנוגע לצרכו וענינו מוצא את הדרך החכמה הטובה ביותר כדי להשיג את מבוקשו, כמו כן אם ירגיש אדם באמת את דאגת חברו גם ידע להשיב לו בדיוק מה שצריך לשמוע ורוצה לשמוע... (מובא באגן הסהר).

כג. מעשה באיש יהודי שנוולד לו בן במזל טוב, הלה רצה לקרוא לרך הנוולד על שם אביו שנלב"ע כמה חדשים קודם לכן, אבל ב"ב לא הסכימה, וטעמה ונימוקה עמה, כי לפני זמן מה נפטר לאחד משכניהם (שדרו באותו בנין) ילד קטן שהיה קרוי בשם זה, והיא חוששת שיש בשם זה 'מזל רע', ועל כן היא יראה וחוששת לקרוא לבנם בשם 'נורא' שכזה... האב ניסה להסביר לה שהכל דמיונות והבלים, ובוודאי לא השיב הילד את נשמתו מחמת שקראו לו בשם זה... ואין לחשוש לקרוא לבנם בשם זה, ואדרבה, 'כיבוד אב' יש בדבר, אך היא עמדה על שלה, בלית ברירה נמנו וגמרו לשאול את הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, וככל אשר יאמר כן יהיה. הלך האב אל הגרש"ז וספר לו כל ה'דין ודברים', וכך הייתה תשובת הגרש"ז - שלא יקראו לרך הנוולד בשם זה, והוסיף לבאר את ה'פסק', כי באמת אין כאן שום 'בית מיוחש', ואין ממה לפחד, אלא, שאם אכן יתנו לילד את השם, אזי בכל עת שישמעו השכנים שהם קוראים לילד בשמו יעלה בזכרונם אותו בן יקר שהיה להם, ויתחמץ לבבם ויצטערו... וכמה יש לנו ללמוד מדרכו ומהילוך מחשבותיו, לחשוב ולהתבונן על כל הסובבים, ולא להיות שקוע כל היום רק בעצמו...

כד. כה דייק הגר"א (ליקוטים שנדפס בסוף משניות זרעים) בפסוק 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', שלא אמר 'נתתי' אלא 'נותן', כי אם היה אומר נתתי הייתי אומר שהבחירה נתונה לאדם רק בתחילת הבחירה, אבל אם פעם אחת בירר לו

שאמרו צדיקי הדורות כי במקרא זה נרמז כל עניין חודש אלול, וכמו שפירש הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע 'ראה' הוא ראשי תיבות ר'אש א'לול ה'יום, ואילו הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע מקארלין אמר כי 'ראה' הוא ר"ת ראה אלול הולך^{כה} (ברכת אהרן עמ' קו), כי קריאת זאת הפרשה תהיה תדיר בפתחה של

חודש הרחמים והסליחות (בשבת מברכין אלול, או ב"ה אלול), והודיענו הכתוב בזו העת, ל' יום קודם ראש השנה, 'ראה' אנוכי נותן לפניכם היום' - 'היום' זה ראש השנה (כמבואר בזה"ק ח"ב לב:) ובו 'ביום' הנני נותן ברכה וקללה, - כי בראש השנה נקבע כל המאורעות העתידיים להיות במושך כל השנה הבאה, על כן ראהי

דרך הרע שוב אין לו תקנה אף אם בירר לו אח"כ דרך הטוב, לכך קאמר הכתוב 'נותן' והוא לשון הוה, פי' שכל ימיך עד תשלום ימיך יש לך 'ברירה' ובחירה בטוב, אפי' עד יום המיתה יש לך תקנה לברור בדרך הטוב. ואם יאמר האדם מה תקנה יש לי אם הייתי רשע עד הנה, ואח"כ אף אם אברור לי דרך הטוב מה אעשה עם העבירות שעשיתי ואין לי תקנה, לכך אמר הכתוב 'היום' שהבעל תשובה הוא כקטן שנולד, רק שיעשה אח"כ תשובה וילך בדרך הטוב מכאן ולהבא. ואם יאמר מה אעשה עם היצר הרע, כמש"כ בתנא דבי אליהו אם עשה אדם עבירה לא יצטער על העבירה בלבד אלא יצטער ג"כ שמזה העבירה עשה ליצר פתח שיכול לפתות אותו שיעשה עבירות הרבה, שאם לא עשה העבירה לא היה ליצר פתח כלל לפתות אותו, לכך אמר הכתוב 'אנכי', פי' אני אהיה עמך ואל תירא מן היצר כמאמר הגמ' יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום והקב"ה עוזרו שנאמר צופה רשע וה' לא יעזבנו בידו.

כה. יש שהעמיקו להתבונן בדבריו מדוע נקט לשון 'הולך' ולא אמר ראה אלול הגיע... אלא נרמז בדבריו עוד על דרך מאמרו הנודע של מרן הבעש"ט הק' זי"ע לבאר מה שאומרים בתפילת ליל שב"ק ('ושמר' לפני שמו"ע) 'וביום השביעי שבת וינפש', שהרי אמרו חז"ל (ביצה טז.) 'וינפש - כיון ששבת וי אבדה נפש', וא"כ צ"ב, מדוע קבעו לאמרו בליל שב"ק, טפי הוי ליה לתקן שיאמרוהו במוצאי שבת כי אז הוא זמן הסתלקות הנשמה יתירה מן האדם, אלא שאכן דייקא בתחילת השבת מזרזים את האדם, דע לך בני, כי עוד יגיע 'מוצאי שב"ק' והנשמה יתירה תלך לה, על כן, חטוף ואכול חטוף ושתי - לא לבטל את הזמן לריק, כי עוד מעט יתאונן ויצטער 'וי אבדה נפש' ואת הנעשה אין להשיב... כיצא בדבר ייאמר, ראה אלול הולך ו'בורח', הזמן רץ כי גז חיש ונעופה, וכבר במהרה אנו עומדים בראש השנה... וממילא אל תאמר אתחיל מחר ולאחר זמן... אלא ראה והתבונן כבר בתחילת החודש כי אלול הולך, ודע את אשר לפניך...

כו. ידוע מאמרו של הסבא מקעלעם (כתבי הסבא מקלם, ימים נוראים, עמו' פח) כי הכל מאמינים שראש השנה הוא יום הדין וכל באי עולם יעברו לפניו כבני מרון, אלא שמעלה יתירה יש לצדיקים והוא 'כח הציור', כלומר שלתוקף אמונתם הרי הם רואים לנגד עיניהם בציור השכל את קדושת היום 'כי הוא נורא ואיום', ואילו אצל שאר בני אדם אין זה כדבר המוחש ובבחי' ראייה, ועל כן אינם מכינים עצמם כדבעי וכדוגמת הצדיקים.

ועל כך אמר הכתוב ראה - השרש זאת היטב בעצמך עד שיהיו אצלך בבחי' ראייה, ובעיני שכלך תביט אל היום הגדול והנורא ההולך ומתקרב, הכן עצמך לקראתו. וכמו שמספרים בדרך צחות לאיש שהגיע מדרך רחוקה להעיד עדות בבית המשפט, אחר ככלות עדותו שאלו השופט, וכי ראית זאת במו עיניך או ששמעת כן מאחרים... הודה על האמת שאכן רק שמע מאחרים, אך היה זה ממש בסמיכות לאותו מעשה כשהכל היה 'תוך כדי דיבור'... פסל השופט את עדותו ולא התייחס לדבריו כלל, וכשירד 'העד' מן הדוכן הפטיר כי השופט הלזה משוגע הוא, שכה זלזל בו ולא התחשב בכל המאמץ שטרך להגיע למקום המשפט, מיד נזדעק השופט ושאלו, כלפי מי היו הדברים אמורים, ולמי התכוונת, נענה לו ה'עד', אכן כוונתי היתה למעלת כבודו... נפגע השופט ואמר לו, וכי יודע אתה כי ניתן להושיב אותך לשנתיים ימים בבית הכלא על בזיון השופט, החזיר לו האיש - ראית שאמרתי או שמעת...

ובזאת יתבאר דברי המדרש הנודעים (ויק"ר ל יד) אודות ארבעת המינים שהם כנגד אברי האדם, אתרוג דומה ללב, לולב כנגד השדרה, הדס כנגד העין וערבה דומה לפה, ולכאורה יש מקום להקשות, כי בשלמא לגבי אתרוג בדין הוא שיהא ניטל אתרוג אחד כי גם באדם יש רק לב אחד, וכן ללולב שיש רק שדרה אחת, אכן בהדס קשה מדוע עלינו ליטול שלושה הדסים והרי אין לו לאדם יותר משני עיניים, גם יש לתמוה בלשון הכתוב (קהלת ב יד) 'החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך', וכי רק לחכם יש עיניים... אלא כאן רמז לנו, שלחכם יש עוד 'עין' שאין לכסיל, וכמאמר חז"ל (תמיד לב.) 'איזהו חכם הרואה את הנולד', ונמצא שבאמת יש לו שלושה עיניים, שני עיניים הקבועים בראשו וכמו שיש גם לכסיל, בנוסף לכך יש לו עוד 'עין' לראות בו את הנולד... ועל כן נוטלים ג' הדסים כנגד ג' העיניים... ועלינו להיות חכם הרואה את הנולד, לראות את כל השנה הבעל"ט כנגד העיניים ו'לראות' כיצד הכל תלוי בר"ה, וממילא כל ההכנה תהיה באופן אחר לגמרי.

וכבר אמרו בעלי הרמז כי 'מזל אלול בתולה' - והנה 'בתולה' היא בכלל הנשים - שניתנו להם בינה יתירה (נדה מה:), ובהקדם הביאור הידוע מדוע אשה פסולה לעדות, ואל תשיביני שפסולה מחמת שאין בה דעת - שהרי בפירוש אמרו 'בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש'. אלא אכן, אדרבה, מאחר שיש בינה יתירה והיא

והתבונן וזכור מ'עתה' את היום הגדול יום הגדול של 'ראש השנה' הבא עלינו הבעל"ט, התעורר כבר מעבשיו לקראת לטובה, ותזכה בדין לשנת גאולה וישועה.

מבינה דבר מתוך דבר, מטעם זה גופא פסולה לעדות, דחיישין שמא כשתראה אחד רודף אחר השני להרגו כבר תראה בעיני שכלה את כל המעשה ותבוא להעיד, ובאמת על העד לראות את המעשה בעיני ממש, על כן אמרו מזל אלול בתולה - שננהג כאותה אשה המבינה דבר מתוך דבר, וכבר עתה נראה בעיני השכל כי ממש בקרוב בוא יבוא ר"ה ועמו כל השנה הבעל"ט התלויה בו, ונבין כי הכל תלוי בהנהגתנו בחודש זה....

ומילתא דפשיטא היא שאילו היינו יודעים בחודש אלול תשפ"ד ובר"ה תשפ"ה מה שעומד להיות בשנה הזו שבוודאי כל עבודת ה'אלול' והר"ה היתה באופן שונה לגמרי...



מין הבאר

הנה פעמים הרבה על האדם להתעסק בענייני גשמיות (אם בנסיעה לנופש - דאטשע, אם בכל ענייני עסקים וביזנעס או צרכים אחרים) ועבודת האדם באותם זמנים לשמור על 'ראשו' שישאר על המקום - מעל המים. מעשה בחסיד שנכנס אל הרה"ק מקאצק זי"ע, וסיפר שקנה סוס אציל מגזע מיוחס בסכום גדול ומפולפל (מושגים של ימינו רכב יוקרתי מחברה נודעת מאד), והתחייב על סכום גדול מאד, אלא שלא היה לו די ממון, לכן לקח הלוואה מכל מי שהצליח, ועתה הוא מגלגל הלוואות כדי לפרוע חובותיו, ואין לאל ידו להחליץ מהמצב אליו נקלע, ראשו כל עמו והוא מבולבל לגמרי, אמר לו הקאצקער, וכי מה חשבת שיקרה, ברגע שהכנסת את הסוס לתוך ראשך הפכת את הראש לאורווה (מקום משכן סוסים), והרי ברור שלאורווה אין באפשרות לשלם חובות, רק מי שנשאר אדם יש לו חכמה בינה ודעת לטכס עצה כיצד לשלם את החובות, לסדר ממון מהכא ומהתם, אבל אתה נעשית אורווה (רפת)...

גם אנו, בכל דבר שנעסוק, נשמור על ראשנו לבל יהפוך להיות אורווה, גם אם צריכים לנוח, לא להשקיע את הראש בזה. ולכן ב'קריאת שמע' מכריזים ה' אחד, ונוהגים לנענע אז את הראש לארבע הרוחות, ומכוונים להמליך את ה' בכל רוחות שמים וארץ. ויש בזה עומק כוונה, שבא לומר שבאיזה 'רוח' מארבע רוחות השמים שנגיע שמה (בחופש, או במסעות למיניהם, או במצב 'רוח' של אדם), בכל מקום שהוא נשמור שהראש ישאר משועבד אל הבורא יתב"ש, ולא ישכח מה תפקידו.

ולבן כתוב הלשון אנכי נותן שהוא לשון מתנה, ובלשון הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע שחודש אלול 'מתנה טובה הוא לבני ישראל', והכוונה היא הן לעצם ההזדמנות להתכונן כדבעי לקראת יומא דדינא ולזכות לעצמו 'שנה טובה ומתוקה', והן ברוממות הימים ובסגולתם להתקרב אל הבורא ית"ש ולשוב בתשובה שלימה לפניו.

ובעין זה הביא הגה"ק רבי חיים פלאנזי זי"ע (מועד לכל חי סי' יא אות ה) מה

שכתב בספר 'סופי ענבים', כי הנה 'ראה אנכי נתן' ר"ת ראש אלול הבט, אשר נגד כל ישראל נושא תשובה נכונה, והיינו בשיתחיל מבעוד מועד בער"ח אלול ולא ימתין עד יום הכיפורים. ובוה מבאר מה שפתח הכתוב בלשון יחיד 'ראה' וממשיך בלשון רבים - 'לפניכם', כי כבר אמרו חז"ל (יומא פו:) שאפילו יחיד ששב

תחילה וראש - שבת מברכין אלול בשבת זו מברכין מקהלות בני ישראל את חודש אלול הבעל"טזי, הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר על דברי הפוסק שאמר לבן הארמי ליעקב אבינו (בראשית לא כט) 'יש לאל ידי לעשות עמכם רע, ואלוקי אביכם אמש אמר אלי

כז. ידועים דבריו של הרה"ק ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע (במכתב לבנו, הובא בבית אהרן קמ"ט:), שהיות ואין מברכים את חודש תשרי בשבת שלפני תחילת החודש, על

כן יש לכוון בברכת החודש של חודש אלול גם על חודש תשרי. ולפי זה חיל ורעדה יאחזון בכל לב, בידעם כי הנה עתה מברכין כבר גם על ראש חודש תשרי - ראש השנה שהוא המשפיע לכל השנה הבאה, ונמצא שבברכת חודש זו נכלל כל שנת תשפ"ו וכל אשר יתרחש בה.

ומספרים על אדמור"י בית בעלזא שהיו תדיר משבחים את מנהג בני אונגריה שהיו מנגנים את הניגון של הימים נוראים בעת ברכת חודש אלול, והיו מזמרים ברטט את ה'ראש חודש אלול יהיה ביום ה... ולמחרתו ביום ה... הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה', להזכיר לעם שהנה ימים המבורכים באים.

ואולי אפשר להסביר את השבח שיש בזה, עפ"י מה שעניינו הרואות שאף אם האדם עוצר את רכבו באופן הרגיל אמצע נסיעתו, מ"מ הגלגלים ממשיכים עדיין

לאמר, השמר לך מדבר עם יעקב משוב ועד רע', כי הנה ארמי אובר אבי הוא 'המקטרג' הרוצה לאבד ולהזיק לעם בני ישראל, וזה אשר אמר הכתוב יש לאל ידי לעשות עמכם רע בכוחי להרע לכם על ידי קטרוגים נוראים, אך מה אעשה ואלוקי

אביכם אמ"ש - ר"ת ש'בת מ'ברכין א'לול, אמר אלי, היות ובני מתעוררים לתשובה ולתיקון דרכיהם בשבת זו"ה - בשמעם כי הנה מתקרבים ובאים ימי הרחמים והסליחות - יומי הדין, אי לכך מעתה השמר לך מדבר עם יעקב משוב ועד רע, ויותר

להסתובב וליסע, אך באם עוצר את רכבו בבלימה חזקה, נעצר כל הרכב לגמרי ואינו ממשיך ליסע כלל. כיו"ב בהגיע חודש אלול אם האדם נעצר רק מעט עדיין הוא ממשיך בהרגליו הקודמים, משא"כ בעת שנוסח הימים הנוראים נשמע כבר באזניו, וחיל ורעדה יאחזון, בזה נעצר האדם לגמרי, ואינו ממשיך בכל מעשיו שעשה עד השתא.

אגב אורחא, העיד הגה"ח רבי יאשע שטייכעל זצ"ל (הובא ב'ביתו נאוה קודש' עמ' קמט), כי הרה"ק מבעלזא זי"ע אמר מחדש אלול צריך כ"א להתעורר בתשובה, טאמער ווייסט ער אז ער ווערט נתעורר פון א ניגון פון די הייליגע טעג דארף ער זיך נתעורר ווערן אפילו פון א ניגון (-אם הוא יודע שיש לו התעוררות מניגון של ימים נוראים אז צריך להתעורר אפילו מניגון).

ונזכיר כאן מנהג טוב שנהגו רבים וטובים, אשר בכל אחד מחמש שבתות אלול, משבת מברכים ועד השבת האחרונה של השנה, אומרים 'ספר' אחד שבתהילים, וכגון בשבת מברכים קוראים את ספר ראשון, וכן על זה הדרך, ובכך מצטרף הכל לאמירת כל התהילים.

כח. ידועים דברי הגה"ק רבי ישראל סלנטע'ר זצ"ל (אור ישראל אגרת יד) מלפנים כאשר ידעתי - כל איש אחזו פלצות, מקול הקורא קדוש אלול. וכן מסופר על החפץ חיים זי"ע (תולדות החפץ חיים עמוד קח) סח לנו רב גדול אחד פעם נזדמן לו להתפלל עם רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל בבית הכנסת בשבת מברכים ר"ח אלול וכשהתחיל החזן לומר המילים 'ר"ח אלול יהיה ביום ה'" הזדעזע רבינו ונרתע כל גופו, ופרץ בבכי גדול עד שאימה וחרדה נפלו על כל קהל המתפללים.

וכן שמעתי מפי אחד מגדולי הדור, שהיה נוכח בהלווייתו של הגה"צ רבי דוד בהר"ן זצ"ל במוצאי שבת מברכין אלול, והספידו הגה"צ רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל, ובתוך הספדו אמר שעדיין הנו זוכר כי בימים מקדם כה רעדו ופחדו בימים הללו עד שבעת שהיה החזן מכריז בשבת מברכין אלול 'ראש חודש אלול יהיה...' הגיעו בעזרת נשים עד כדי עילפון, והיו צועקים 'מים' 'מים'. ולדין ייאמר, שלכל הפחות נחדל מלצעוק 'גלידה' (אייס קרים) ומרדיפה אחר תענוגים ושאר הנאות.

אין בכוחי להזיק לעם בני (הרה"ק המקור ברוך זי"ע היה אומר זאת משם המהרי"ד).

מחר חודש - מעלת וגדולת יום ראש חודש אלול
נפלאות גילה לנו הגר"א (בביאורו למגילת אסתר, ע"ד הרמז) על הפסוק (אסתר א ג-ד) 'בשנת שלוש למלכו עשה משתה... ימים רבים שמונים ומאת יום', וכתב הגר"א, וז"ל. אמרו חז"ל (על הפסוק ויקרא טו כה 'ואשה כי יזוב... ימים רבים') ימים - שנים, רבים - שלשה, למה נקרא רבים שהם של צער. (עזה"ד יבואר כאן) כי ידוע שבשנה יש שם"ה ימים ורביע - והרי 'מקצת היום ככולו', נמצא שהשנה נחשבת כשם"ו ימים. והנה, אין דנים את בני"א אלא על מחצה מהם, כלומר על הימים ולא על הלילות, כמו שאמרו (שבת פט:): 'דל פלגא דליליא', כלומר שאין להענישם על הלילות

כי בזה הזמן הם ישינים... נמצא שכביכול רק קפ"ג ימים בירו של היצה"ר הם, וכנגד ימים הללו הייתה סעודת אשכנז - היצר 'שמונים ומאת יום', וג' ימים הנותרים (מק"פ עד קפ"ג) הם ר"ח אלול ור"ה ויוז"ב, הנקראים 'ימים רבים' (סה"כ ג' ימים) שהן ימי צער ליצה"ר, וכלומר שבימים הללו שבים בני ישראל בתשובה שלימה^{כט}, ומודה ועוזב ירוחם, על כן הן ימי צער ליצה"ר.

ביוצא בדבר פירש עוד הגר"א (בביאורו לספר יונה) בדרך דרש את האמור (יונה ג ג) 'ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה' ונינוה היתה עיר גדולה לאלוקים מהלך שלשת ימים', כי דרך הצדיקים אשר הולכים תמיד לפני האלוקים לעשות רצונו, ולשם כך נברא האדם, אכן למעשה 'נינוה' לא הלכה לפני האלוקים רק

מרגלא בפומיה של הרה"ק רמ"מ מלעלוב זי"ע לספר על הפחד והיראה אשר אפפו את זקנו הרה"ק רבי דוד'ל זי"ע, עד שמשרתות הבית היו נופלות זו על זו בבקשת סליחה ומחילה בעש"ק מברכין אלול, וכמנהג ישראל קדושים בערב יום הכיפורים... כט. מסופר על הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע שפעם נחלש מאוד ויעצוהו הרופאים לנסוע למקום נופש הידוע במזגו הטוב ובסגולותיו הרפואיים, ברם לצורך כך נזקק למעות הרבה, ואנשי שלומו טרחו ועמלו לאסוף את הכסף הדרוש ולהכין לו שם כל מחסורו, ואף העמידו מניין אנשים שישעו עימו בכדי שיוכל תמיד להתפלל בציבור, כמובן שכל 'הכנות' אלו נמשכו זמן רב, עד שסוף סוף הגיע הרה"ק אל המנוחה ואל הנחלה יומיים לפני ר"ח אלול, כעבור יומיים בלבד פנה אל מקורביו ואמר להם שברצונו לשוב לביתו כי ר"ח אלול היום, תמהו מאד ואמרו וכי כל הטורח הגדול הלזה ויגיעות גוף ונפש היו רק בשביל שני ימים בלבד... השיב להם אדרבה זה גופא רצוני ומאוויי, שיהא זאת לשיחה בפי הבריות שלאחר כל הטרחות עזבנו את הכל, ויאמרו זה לזה מה ראה על ככה, אין זה רק מפני שהגיע ר"ח אלול, ויכנס ללב הרהור תשובה, וכדאי הרהורי תשובה אלו כנגד כל העמל והטירחה...

'שלשת ימים', וכלשוננו 'זהם ראש חודש אלול בהתראה ראשונה וראש השנה ויום הכיפורים'. ומבאר עפ"ז את האמור שם בהמשך 'ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת', ר"ל, ביום הראשון שהתחיל להלך, והוא בר"ח אלול, התרה בהם שאם לא ישובו בתשובה אזי בעוד ארבעים יום - הוא יום הכיפורים יחתם גזר הדין ותהפך נינוה.

וללמדנו, כי אפילו הפחות שבפחותים צריך להתעורר בר"ח אלול כמו בר"ה וביורה"כ, וכמו שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע במכתב התחזקות (משנת תרכ"ה, שפ"א ליקוטים), 'אהובי ידיד נפשי, ראש חודש אלול אין מן היושר לישן בשנית ותרדמת העולם הזה, ובלי ספק בזמנים כאלו יש התעוררות מן השמים אל האדם גם כן, אולם צריכים לפתוח פתח'.

ל. מנהג היה נהוג בשנות קדם שה'שליח-ציבור' היה מכריז אחר תפילת מנחה בר"ח אלול שובו בנים שובבים, והביאו הגה"ק החיד"א זי"ע (ברכי יוסף סי' תקפא ס"ט) וכתב ש'מנהג יפה הוא', ומבאר הגה"ק רבי חיים פלאג' זי"ע (מועד לכל חי סי' טו אות ג) שהנהיגו כן לעורר את הקהל שבאותו לשון הקב"ה מכריז בשמים ממעל לעורר ישנים מתרדמתם.

ואם כי לא באנו לחדש מנהגים... אך ללמדנו שכל אחד צריך להכריז לעצמו 'שובו בנים שובבים'.

הנה כתב 'המחבר' (שו"ע סי' תקפ"א ס"א) 'נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים, מראש חודש אלול ואילך עד יום הכיפורים', וברמ"א - ומנהג בני אשכנז אינו כן. והיה מדייק הגאון בעל 'שבט הלוי' צוק"ל, שאין כוונת הדברים אלא לענין אמירת הסליחות (שלא נהגו בני אשכנז לאומרים מתחילת חודש אלול, רק בסופו), אבל בענין ההשכמה לא פליגי, כי זה ודאי שלא היה 'מנהג' באשכנז להרבות בשינה בחודש נשגב זה... אלא מראש חודש צריך 'להשכים' ולהתעורר... ואם לא ל'סליחות' אזי ישכים קום לעבודת הבורא בתורה ותפילה...

לא. הנה איתא בזוה"ק (זו"ח עב.) לפרש מה שנאמר (כא יג) 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים - דא היא ירחא דאלול', לרמז על חובת התשובה בחודש אלול, וביאר הגה"ק בעל 'משנת חסידים' (בספרו חושבנות פר' כי תצא) הטעם שלא נאמר 'חדש ימים' כי אם 'ירח', משום ש'ירח' ר"ת יום ראש חודש, לרמז כי מיום ר"ח אלול יתחיל בסדר התשובה ולא יתמהמה מלהתחיל עד אמצע החודש...

לב. וכן פירש הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אלול מאמר א אות כ), שעל כך נאמר (לעיל ד ל) 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו', כי 'אחרית הימים' רומז על חודש אלול שהוא 'אחרית' וסוף ימי

כתב הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (דברים ראש השנה), הנותן בים דרך (ישעיה מנ מן) זה ראש חודש אלול. הכלל הוא, כי בראש חודש אלול השי"ת מגלה אלקותו ומלכותו לנשמת ישראל, וכי הוא מנהיג את כל העולמות בחסדו הגדול, וישראל עם קדושו ממליכים עול מלכותו עליהם. וזה 'הנותן בים דרך זה ראש חודש אלול'... שבר"ח אלול מגלה השי"ת לנשמת ישראל כי הוא מנהיג העולם.

כתב הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא הכלה שופטים, וע"ע בני יששכר אלול א יא) לרמוזו בלשון הכתוב (להלן כ יט) 'כי תצור

השנה, וכלשונו, כי אין לך אדם מישראל שלא יהיו מעוררין אותו בהרהורי תשובה בימים האלה, רק האדם מחויב להתאמץ בדבר כשרואה שמעוררים אותו מן השמים, יחזיק באותה התעוררות ולא ירפה', ועל כך נאמר (ז יב) 'והיה עקב תשמעון', ש'אין והיה אלא לשון שמחה', והכי קאמר שמחה תהיה לפניו ית"ש, אפילו אם רק עקב תשמעון את המשפטים האלה, פירוש אף אם ח"ו תתרשלו במצוות בכל השנה, אך בהגיע עקב, היינו בסוף השנה תשמעון.

לג. מספרים על שלשה יהודים שנכנסו אל הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע, הראשון בכה לפניו, כבר הגיע חודש אלול, ורצוני לשוב בתשובה שלימה אל בוראי, שילחו הרה"ק מעל פניו ואמר לו, לך עשה תשובה ומה לך כי באת אלי, וכך גם ענה לשני שביקש לשוב בתשובה, אך השלישי שבכה ואמר, רבי, הן כבר הגיעו ימי אלול, ועדיין אין בי רצון לשוב בתשובה, אותו קיבל הרה"ק והראהו את הדרך ילך בה ואת המעשה אשר יעשה, כי זוהי כל עבודת האדם בימים הללו – לגלות את הרצון הטוב.

לד. כתב הרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע (בהפסטר שבת ור"ח ד"ה והיה) 'הנה איתא בכתבי האר"י ז"ל שהבא לעבוד ה' ולשוב בתשובה יתענה הפסקה משני ימים בתחילת החודש אלול וכו' (עיי"ש), אמנם בדורות הללו דחלשא עלמא ואי אפשר לעסוק בתענית צריך עכ"פ כל הבא לטהר ולעבוד ה' - לקדש ולטהר עצמו במ"ח שעות הללו וכו'. לה. שח הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע שבשנה אחת ראה בחלומו, היאך שעוברים עליו כל ימי אלול הקדושים, והוא עצמו נשאר כעץ יבש ללא כל התעוררות

הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא ישועות ונחמות, ויקבץ נדחנו מארבע
ויבשר לנו בשורות טובות^ל כנפות הארץ בב"א.



והתלהבות, כיו"ב ממש עוברים עליו ראש השנה ועשרת ימי תשובה, יום הכיפורים
והושענא רבה, והכל מתוך קרירות גדולה, ללא כל התעוררות וטעם, והחל לזעוק
במר נפשו על ההסתרה הגדולה והחשכות אשר אפפוהו, תוך כדי זעקותיו התעורר
משנתו, והנה רואה הוא שהיום ערב ראש חודש אלול, ו'הרי שלך לפניך' - עדיין
לא איחר את המועד...

לו. ידוע שזמן בואו לראשונה של הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטעפסק זי"ע אל
הבעש"ט הק' זי"ע היה בפרשת ראה, כמו כן בפרשת ראה בא לראשונה אל
המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, ואף עלייתו לארץ הקודש היתה בפרשת ראה, והיה
אומר בכל עת כי בפרשת ראה הוא מצפה לבשורות טובות... כן נזכה כולנו כאחד
לבשר ולהתבשר בשורות טובות ומשמחות, אכי"ר.

'איש כמתנת ידו, כברכת ה' אלוקיך אשר נתן לך' (טז יז).

פעם נכנס הרה"ק רבי צבי מליסקא זי"ע יחד עם בנו לעיר אחת באישון ליל, באין להם מקום ללון נכנסו לבית המדרש ועסקו שם בתורתם ובעבודתם, אך רעבונם גבר והטרידם מעסק התורה והתפילה, באותה שעה הייתה אשה אחת 'מקשה לילד' בעיר, ובאה אמו של הרה"ק מליסקא לאמה של המקשה לילד בחלום, ואמרה לה, אם ברצונך שתחיה בתך לך נא ותני 'צענעריל' (מטבע שהיה נקרא כן, ושווי עשרה זהובים) לבני השוהה עתה בבי מדרשא, ובזכות זה תלד הבת מיד בניקל. מיהרה האם לבית המדרש, ועשתה כפי שנצטוותה, ואכן מיד נולד בן לבתה למזל טוב. אחר הדברים האלה פנה הרה"ק אל בנו באמרו, אם כבר ירדה אימי ממנוחתה בגן עדן לעולם השפל הזה, ונגלתה אל אותה אשה בחלום הלילה, וכי לא היה ביכולתה לצוות עליה לתת 'צוואנציגער' (מטבע השווה עשרים זהובים), ומדוע אמרה לה רק 'צענעריל' ותו לא, אלא כשהשי"ת רוצה צענעריל יהיה רק צענעריל, כי כל מזונותיו של אדם קצובין לו, אי אפשר להוסיף עליהם ולא לפחות מהם. ככל היוצא מפיו של הבורא יעשה.

וללמדנו כל חד וחד בדיליה, פעמים שהאדם עושה 'עסק' (ביזנעס) טוב, וקיבל מהקונה 'עשר' אלף או עשר מיליון, תמיד יבוא היצר להסיתו, אויה, חבל, אילו הייתי מבקש עשרים הייתי מקבל, וכיו"ב במי שמסובב 'להתרים' אחרים, ביקש עשר וקיבל עשר, בל יחשוב אילו הייתי מבקש עשרים הייתי מקבל כי כשהשי"ת רוצה צענעריל יהיה רק צענעריל.